

PEDAGOGIKA UNIVERSITETI TA'LIM MUHITINING KASBIY FAOLIYATGA YO'NALTIRISH FUNKTSIYASINI AMALGA OSHIRISH MUAMMOLARI

Jo'rayev M.M.

*Qo'qon davlat pedagogika instituti, "Informatika" kafedrasi dotsenti v.b,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

Tayanch so'zlar: raqamli dastur, elektron interaktiv muhit, model, kasbiy faoliyatga yo'naltirish, sinergetika, diskret ta'lim, ta'lim mazmuni, kognitiv dissonans.

Ключевые слова: цифровая программа, Электронная интерактивная среда, модель, ориентация на профессиональную деятельность, синергетика, дискретное обучение, содержание обучения, когнитивный диссонанс.

Key words: digital application, electronic interactive environment, model, professional activity orientation, synergetics, discrete education, educational content, cognitive dissonance.

Kirish. Pedagogika oliygohlarining kasbiy yo'naltirilgan ta'lim muhiti muammosining ilmiy shartlarini o'rganish shuni ko'rsatadiki, pedagogika oliygohlarining ta'lim muhiti kasbiy faoliyatga yo'naltirilgan funktsiyasini amalga oshirishga to'sqinlik qiladigan muammolarni aniqlash muhim ahamiyatga ega. O'rganishlarda ta'lim muhiting kasbiy faoliyatga yo'naltirish funktsiyasi ostida biz, pedagogik ta'lim funktsiyasi bilan bog'liq holda muhit va unda sodir bo'layotgan jarayonlarning rolini tushunamiz.

Pedagogik oliygohlarning ta'lim muhiti, garchi u har bir oliygoh uchun o'ziga xos muhit bo'lsa-da, lekin shu bilan birga, sinergetika nuqtai nazaridan, u turli xil va ko'p bosqichli hodisalar va jarayonlar ta'sirida bo'lgan ochiq muhitdir. Shu munosabat bilan muammolarni pedagogik ta'limning jamiyatning boshqa institutlari va diskret ta'lim tizimlari bilan o'zaro aloqasi nuqtai nazaridan ko'rib chiqish muammosi paydo bo'ladi.

Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish asosida biz o'zbek ta'limi tizimi uchun umumiy bo'lgan muammolarni, oliy ta'lim muammolarini, pedagogik ta'lim muammolarini va pedagogik ta'limning kasbiy faoliyatga yo'naltirilgan ta'lim muhiti tashkil etish va faoliyatining bevosita muammolarini aniqladik.

Bir qator olimlarning tadqiqotlarida ta'lim nazariyasi va amaliyotini tahlil qilish O'zbek ta'lim tizimida quyidagi asosiy muammolar rivojlanganligini ko'rsatdi. Avvalo, o'zbek ta'limida an'anaviy ta'lim tizimining doimiy inqirozi mavjudligiga e'tibor qarataylik. Inqiroz eski va yangi, an'anaviy va innovatsion, stereotipik va ijodiy ta'lim o'rtasidagi cheksiz kurashdan iborat - bu tabiiy jarayon bo'lib, ularsiz na ta'lim tizimini, na jamiyatni rivojlantirish mumkin emas. Inqiroz ma'lum darajada pedagogik kadrlar va ta'lim tashkilotlari rahbar xodimlarining konservativizmi bilan cho'zilmoqda, bu ham ijtimoiy-pedagogik tizimlarning tabiiy tarkibiy qismidir.

Biroq, jamiyatning sanoat tipi o'tmishda qoldi, axborot jamiyati keldi, dunyo globallashuv sharoitida rivojlanmoqda, bu esa hozirgi ta'lim tizimida tub islohotlarni taqozo etmoqda. O'quv materialini taqdim etish tamoyillari, ta'lim mazmuni, o'qituvchi va o'quvchining o'quv jarayonida o'rni yangilanishi kerak. Talabalarning nazariy tayyorgarligi ham o'tmishda qoldi, o'qitish ma'lumotni shunchaki esda saqlashga emas, balki uni tushunishga va olingan bilimlarni amaliy kasbiy faoliyatda va kundalik hayotda qo'llash qobiliyatiga qaratilishi kerak. Bu keyingi muammoga olib keladi. Bu ta'limning past amaliy yo'naltirilganligi muammosi. Turli darajadagi mavjud davlat ta'lim standartlarining kompetensiyaga asoslangan xususiyatiga qaramay, zamonaviy mahalliy oliy ta'lim tizimi amaliyotchi mutaxassisdan ko'ra ko'proq bo'lajak nazariyotchi olimni tayyorlashga qaratilgan.

Ilmiy maqolada keltirilgan tadqiqotimiz natijalariga ko'ra, "...axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining kommunikatsiya komponenti butun ta'lim tizimining zaif bo'g'inlaridan biri hisoblanadi. Buning sababi shundaki, tizimning vazifalarni belgilash va qayta aloqa kabi elementlari o'rtasida funktsional ziddiyat mavjud bo'lib, ularning mohiyati kognitiv dissonans hodisalarida tashqi ko'rinishda namoyon bo'ladi.

Buning bir qancha sabablari bor. Bular amaliy tayyorgarlikning yetarli emasligi, o'qitilayotgan nazariy material va amaliyot o'rtasidagi aloqaning sustligi, o'qitishning eskirgan texnologiyalari, kasb va mehnat bozori sharoitiga tez o'zgaruvchan talablarga javob bermaydigan ta'lim mazmunidir.

Zamonaviy sharoitda, A.V. Lubkov, kasbiy faoliyatga yo'naltirilgan ta'limning asosiy yo'nalishlari "...ijodkorlik, tanqidiy fikrlash, muloqot, hamkorlik, raqamlashtirish. Ularga o'zbek ta'limi uchun an'anaviy qadriyatlarni qo'shish kerak: mavzuning fundamentalligi, izchilligi, amaliyotga yo'naltirilganligi, ta'limning madaniy va aksiologik tarkibiy qismlarini mustahkamlash, milliy xususiyatlar va insoniy fazilatlarini tarbiyalash, ya'ni mamlakat taraqqiyotining

innovatsion vektoriga ega o'zbek ta'limi an'analari milliy va madaniy sinteziga erishish.

Ta'limning umumiy muammolari orasida oliy ta'limga ommaviy talab muammosi va bir vaqtning o'zida o'rta kasb-hunar ta'limi dasturlarida kadrlar tayyorlash nufuzining pasayishi kiradi. Bunday holda, hamma narsa talab bilan belgilanadi. Ish beruvchilarning aksariyati oliy ma'lumotli xodimlarni o'z tashkilotlariga qabul qilishni afzal ko'radi. Bundan tashqari, oliygohlarlarda pullik ta'lim xizmatlari rivojlanmoqda, bu esa abituriyentlarni o'qishga qabul qilish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Ammo talabalar sonining ortishi boshqa muammoni – ta'lim sifatini ham ko'taradi.

Mamlakatimizda ta'lim muammolarini o'rganuvchilar, bir tomondan, ta'limning moliyaviy tomoniga ta'sir etsa, ikkinchi tomondan, ta'lim va tarbiyaning ma'naviy asoslarini kamsituvchi korruptsiya muammosini qayd etadilar. Bularning ikkalasi ham ta'limning jamiyatning ijtimoiy instituti sifatidagi qiyofasini pasaytiradi.

Muammolarning keyingi guruhi mamlakatimizdagi oliy ta'lim muammolari bilan bog'liq. Keling, oliy ta'lim sifatining pastligi muammosidan boshlaylik, bu, bir tomondan, oliy ma'lumotga (aniqrog'i, oliy ma'lumot diplomiga) bo'lgan talabning haddan tashqari ko'pligi, ikkinchi tomondan, raqamlashtirish, texnologiyalashtirish, tijoratlashtirish kabi yuqori talab bilan bog'liq jarayonlar bilan belgilanadi.

Sifat muammosi nafaqat oliy ta'lim bilan bog'liq. Bugun oliy o'quv yurtlariga kasb-hunarga yo'naltirish, potentsial talabalarni tanlash bo'yicha jiddiy maqsadli ishlarni amalga oshirish zarur. Umumiy ta'lim tizimida maktab bitiruvchisi tomonidan oliygohlarni o'z-o'zidan tanlashini istisno qilish uchun keng ma'noda kasbiy tayyorgarlik aniq amalga oshirilmaydi. Shunday qilib, maktab bitiruvchisining oliygohlar va kasb tanlashi mazmunli bo'lib, uni o'qishga mas'uliyatli munosabatda bo'lishga undaydi.

Oliy ta'lim muammolari qatorida tadqiqotchilar ta'limning bevosita kasbiy faoliyatga yo'naltirilganligini ham qayd etadilar. Oliyogohlar talabalar nafaqat nazariy bilimlar to'plamiga, balki amaliy ko'nikmalarga ham ega bo'lishni xohlashadi. Ular mutaxassislik bo'yicha talabalar uchun haqiqiy ish amaliyoti yo'qligini yoki uni rasmiy ravishda amalga oshirishni ta'kidlaydilar. Bundan tashqari, bu muammodan keyin yana bir muammo, ya'ni bandlik muammosi yuzaga chiqa boshlaydi.

Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, oliy ta'limning boshqa muammolari - adabiyot va jihozlarning tez eskirishi, talabalar jalb qilinadigan haqiqiy ilmiy tadqiqotlarning yetarli darajada emasligi, professor-o'qituvchilar tarkibining

xilma-xilligi va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash bo'yicha maqsadli kadrlar siyosatining yo'qligi.

Bizning tadqiqotimizga ko'ra, pedagogika oliygohlarining zamonaviy ta'lim muhiti, bunda o'quv jarayoni onlayn aloqalar orqali amalga oshiriladi va sub'ektiv munosabatlar tizimida kognitiv dissonans hodisalarining mavjudligi bilan tavsiflanadi. Bu o'qituvchi tomonidan talabalarning o'z vaqtida baholanmaganligi va ularning bajarilgan topshirig'iga tegishli izohlarning yo'qligiga ishora qiladi. Ba'zi hollarda o'qituvchining sharhlari noto'g'ri deb qabul qilinadi, bu o'quvchilarning hozirgi dissonans holatini tajribasining keskinligini oshiradi va ma'lum sharoitlarda nizolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Mamlakatimiz ta'lim tizimiga kiruvchi turli ta'lim tashkilotlari ish boshlagan birinchi kundanoq o'z kasbiy burchlarini to'liq bajarishga kirisha oladigan malakali o'qituvchilarni kutmoqda, biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, real hayotda bunday bo'lmaydi. Muammo oliygohlarda o'qish va ta'lim tashkilotida ishlash o'rtasida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashning kamchiliklarini tuzatuvchi va talabalarni to'liq kasbiy faoliyatga tayyorlaydigan metodik modelning yo'qligi bilan yanada dolzarblashadi.

Pedagogika oliygohlari bu holatni o'zgartirish muammosiga duch kelmoqda. Oliyogohlar bitiruvchisi - sertifikatlangan o'qituvchi mehnat bozorida o'zini ishonchli his qilishi kerak. O'qituvchilar tayyorlashning talab darajasiga erishish uchun samarali ta'lim texnologiyalari - o'quvchilarga yo'naltirilgan, kasbiy faoliyatga yo'naltirilgan, ko'p kontekstli va ilg'or kasbiy ta'lim texnologiyalaridan foydalangan holda zamonaviy ta'lim muhitini shakllantirish kerak.

Xulosa. Tadqiqotchilar va ekspertlarning fikricha, pedagogika oliy o'quv yurtining sifatli qurilgan, uslubiy jihatdan o'ylangan zamonaviy ta'lim muhiti o'qituvchilik kasbiga yo'naltirilgan muhit bo'lib, u yuqorida sanab o'tilgan ko'plab muammolarni hal qiladi va nafaqat pedagogik ta'lim samaradorligi va kasbiy yo'naltirilganligi, shuningdek, sifatli ta'lim olish xarajatlarini mavjud resurslar, shart-sharoitlar, omillar hisobidan kamaytirish va bitiruvchi bo'lajak o'qituvchilar uchun mustahkam boshlang'ich ta'lim va kasbiy kapitalni ta'minlaydi.

Adabiyotlar:

1. M.M.Jo'rayev, Kasbga yo'naltirilgan ta'lim kontekstida fanni o'qitishda raqamli texnologiyalardan foydalanish // Pedagogika jurnali// 2023-yil 2-son 75-78 bet

2. M.M.Jo'rayev, Talabalarning kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish texnologiyalari // Guliston davlat universiteti axborotnomasi * Gumanitar – ijtimoiy fanlar seriyasi, 2023. № 1

3. Агапов, В.С., Белая, О.П., Плугина, М.И., Кулешова, Л.Н. Факторы конфликтогенности современной педагогической среды высшей школы//Акмеология. - 2017. - № 2 (62). - С. 79-83
4. Адольф, В.А. Формирование готовности педагогов к реализации практико-ориентированного обучения/В.А. Адольф, Л.В. Казакова//Профессиональное образование. Столица. – 2017. – № 7. – С. 22-24.
5. Адольф, В.А., Дашкова, А.К. Адаптация студентов вуза к будущей профессиональной деятельности //Сибирский педагогический журнал. - 2017.- № 1. - С. 61-67.
6. Адольф, В.А., Ильина, Н.Ф. Инновационная деятельность в образовании: вопросы теории и практики: монография/В.А. Адольф, Н.Ф. Ильина. – Красноярск, 2019. – 180 с.
7. Mansurjonovich, J. M., & Botirov, M. M. (2023). Characteristics Of Teaching Programming Based On Different Principles. Eurasian Journal of Engineering and Technology, 17, 85-90.
8. Mansurjonovich, J. M., & Sattorovich, Y. S. (2023). Important advantages of organizing the educational process using special applications. Open Access Repository, 4(3), 126-133.
9. Mansurjonovich, J. M. (2023). Designing the strategy of student individuality in independent research activity. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 11(4), 1048-1055.
10. Mansurjonovich, J. M., & Sattorovich, Y. S. (2023). Maxsus izlamalardan foydalanish ta'lim jarayonini tashkil etishning muhim avtozatlari. Ochiq kirish ombori, 4(3), 126-133.
11. Juraev, M. M. (2021). Pedagogical conditions for the development of vocational education through interdisciplinary integration into the vocational education system. In наука, образование, общество: актуальные вопросы, достижения и инновации (pp. 110-112).
12. Mansurjonovich, J. M. (2022). Methodological foundations for improving the content of training future ict teachers in the conditions of digital transformation of education. Актуальные вопросы современной науки и образования, 9.

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada kasbga yo'naltirilgan ta'lim kontekstida pedagogika universitetining bitiruvchilarini kasbiy faoliyatga yo'naltirish funksiyasini amalga oshirish muammolari, nazariy asoslangan yondashuvlarining umumiy tahlili bayon qilingan.

РЕЗЮМЕ

В данной статье изложены проблемы реализации функции ориентации выпускников педагогического университета на профессиональную деятельность в контексте профориентационного образования, общий анализ теоретико-обоснованных подходов.

SUMMARY

This article describes the problems of the implementation of the function of directing graduates of a Pedagogical University to professional activities in the context of professional-oriented education, a general analysis of their theoretical-based approaches.